

INTEGRATIV YONDASHUV ASOSIDA O'QUVCHILARNING KASB TANLASH KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

Qurbonov Pardatursun Zaripovich,
Shahrisabz davlat pedagogika instituti
San'atshunoslik kafedrasida katta o'qituvchisi,
Shahrisabz, O'zbekiston
E-mail: pardatursun_qurbonov@gmail.com.

Annotatsiya. Mazkur maqolada integrativ yondashuv asosida o'quvchilarning kasb tanlash kompetensiyalarini rivojlantirishning nazariy asoslari tahlil qilinadi. Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning kasbiy o'zini anglashini shakllantirish, ularni ongli ravishda kasb tanlashga yo'naltirish hamda mehnat bozori talablariga mos mutaxassislarni tayyorlash muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Tadqiqotda integrativ ta'lim yondashuvining mohiyati, fanlararo aloqadorlikning pedagogik ahamiyati hamda o'quvchilarning kasb tanlash kompetensiyalarini rivojlantirishga ta'siri o'rganildi.

Ilmiy-pedagogik adabiyotlar tahlili, taqqoslash va umumlashtirish metodlari asosida integrativ yondashuvning o'quvchilarning qiziqishlari, qobiliyatlari va kasbiy motivatsiyasini rivojlantirishdagi o'rni yoritildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, fanlararo integratsiya asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirib, ularning kelajak kasbini ongli ravishda tanlash kompetensiyasini shakllantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: integrativ yondashuv, kasb tanlash kompetensiyasi, fanlararo integratsiya, kasbiy yo'naltirish, kompetensiyaviy ta'lim, pedagogik integratsiya.

Аннотация. В данной статье анализируются теоретические основы развития компетенций профессионального выбора учащихся на основе интегративного подхода. В современной системе образования одной из важных задач является формирование у учащихся профессионального самоопределения и подготовка их к осознанному выбору будущей профессии. В исследовании рассматривается сущность интегративного подхода в образовании, педагогическое значение связей и их влияние на формирование профессиональных компетенций учащихся. На основе анализа научно-педагогической литературы, методов сравнения и обобщения раскрыта роль интегративного обучения в развитии интересов, способностей и профессиональной мотивации обучающихся. Результаты исследования показывают, что организация учебного процесса на основе междисциплинарной интеграции способствует развитию самостоятельного мышления учащихся и формированию компетенций осознанного выбора будущей профессии.

Ключевые слова: интегративный подход, профессиональный выбор, межпредметная интеграция, профориентация, компетентностный подход.

Abstract. This article analyzes the theoretical foundations for developing students' career choice competencies based on an integrative approach. In modern education systems, preparing students for conscious professional self-determination and helping them choose a future career in accordance with their interests and abilities is considered an important pedagogical task. The study examines the essence of the integrative approach in education, the pedagogical importance of interdisciplinary connections, and their role in the development of students' career competencies. Based on the analysis of scientific and pedagogical literature as well as comparison and generalization methods, the role of integrative learning in developing students' interests, abilities, and professional motivation is highlighted. The research results show that organizing the educational process through interdisciplinary integration contributes to the development of students' independent thinking and their ability to consciously choose a future profession.

Keywords: integrative approach, career choice competence, interdisciplinary integration, professional orientation, competency-based education.

Kirish. Hozirgi innovatsion-raqamli iqtisodiyot sharoitida barcha sohalarda kabi ta'lim sohasini rivojlantirishga ham bir qator talablar qo'yimoqda. Mutaxassis olimlarning fikricha, mahalliy va xorijiy adabiyotlarni tahlil qilish shuni korsatdiki, innovatsion sohaning rivojlanish darajasi va dinamikasi aksariyat mamlakatlar uchun iqtisodiy o'sishning asosiy omili hisoblanadi. Binobarin, bugungi kunda mamlakatning jahon arenasidagi o'rni ishchi kuchi va tabiiy resurslarning ko'pligi bilan emas, balki inson kapitali sifati, ta'lim darajasi, bilimlardan amaliy foydalanish xususiyati va innovatsion faoliyati bilan belgilanadi.

Innovatsiya - bu rasmiylashtirilgan ilmiy-tadqiqot natijalari. Innovatsiyalar quyidagi shakllarda rasmiylashtirilishi mumkin: kashfiyotlar, ixtirolar, patentlar, savdo belgilari, yangi yoki takomillashtirilgan mahsulot uchun hujjatlar, texnologiya, menejment yoki ishlab chiqarish jarayoni. Biroq, asosiy narsa yangilikni joriy qilish, uni yangilikka aylantirish va ijobiy natijaga erishishdir. Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarni kelajak kasbini ongli ravishda tanlashga tayyorlash muhim pedagogik vazifalardan biridir. Jamiyat taraqqiyoti, texnologiyalarning rivojlanishi hamda mehnat bozori talablarining o'zgarishi ta'lim jarayonida yangi yondashuvlarni qo'llashni talab etmoqda. Integrativ yondashuv ana shunday zamonaviy pedagogik yo'nalishlardan biri bo'lib, turli fanlar o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ta'minlash orqali o'quvchilarning bilimlarini tizimli ravishda rivojlantirishga xizmat qiladi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. So'nggi yillarda ta'lim sohasida raqamli texnologiyalarni qo'llash va o'qituvchilarning kreativlik salohiyatini rivojlantirish mavzusida ko'plab tadqiqotlar olib borilmoqda. Pedagogika va innovatsion ta'lim sohasidagi tadqiqotchilar, xususan, Howard Gardner va Ken Robinson, ijodiy fikrlash va kreativlikni rivojlantirishning pedagogik asoslarini yoritadilar. Gardnerning ko'p intellekt nazariyasi o'quvchilarning individual qobiliyatlarini aniqlash va ularni ijodiy faoliyatga yo'naltirish imkonini beradi, bu esa bo'lajak texnologiya fani o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi [2]. Shuningdek, Digital Learning Environments: Theory and Practice va Innovative Teaching Strategies in STEM Education asarlarida raqamli ta'lim muhitida interfaol metodlar, loyiha asosida o'qitish va muammoli ta'lim orqali kreativlikni shakllantirishning samarali usullari keltirilgan. Bu tadqiqotlar raqamli vositalar, simulyatsiyalar va virtual laboratoriyalar orqali talabalarning muammolarni hal etish, mustaqil fikrlash va ijodiy yechimlar ishlab chiqish qobiliyatlarini rivojlantirish mumkinligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, mamlakatimizdagi o'qituvchilar tayyorlash jarayoniga oid tadqiqotlar (masalan, Pedagogika va innovatsion texnologiyalar) bo'lajak texnologiya fani o'qituvchilarining kasbiy va kreativlik salohiyatini oshirishda amaliy yondashuvlar va interfaol metodlarning ahamiyatini ta'kidlaydi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kreativlikni rivojlantirish nafaqat o'qituvchining shaxsiy qobiliyatiga, balki raqamli ta'lim muhiti, metodik vositalar va pedagogik

yondashuvlarga ham bog'liq. Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, raqamli ta'lim muhitida bo'lajak texnologiya fani o'qituvchilarining kreativlik sifatlarini rivojlantirish samarali pedagogik yondashuvlar, innovatsion metodlar va interfaol ta'lim vositalari orqali amalga oshiriladi.

Metodlar. Tadqiqot jarayonida ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish hamda nazariy tahlil metodlaridan foydalanildi. Mazkur metodlar integrativ yondashuvning pedagogik mohiyatini ochib berish hamda uning o'quvchilarning kasb tanlash kompetensiyalarini rivojlantirishdagi o'rnini aniqlash imkonini berdi. O'quvchilarning kasb tanlash, ularni kasbga yo'naltirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar mazmunan **ta'lim, tarbiya va mehnat bozori o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ta'minlashga** qaratilgan. Ushbu islohotlar o'quvchilarni faqat muayyan kasb nomlari bilan tanishtirish bilan cheklanmay, balki ularning qiziqishlari, qobiliyatlari va individual imkoniyatlarini aniqlash asosida kasbiy yo'nalishni belgilashni ko'zda tutadi. Natijada kasb tanlash jarayoni tasodifiy emas, balki ongli va rejalashtirilgan qarorga aylanadi. O'quvchilarning kasb tanlash, ularni kasbga yo'naltirish sohasidagi islohotlarning muhim yo'nalishlaridan biri **erta kasbiy yo'naltirish tizimini shakllantirishdir**. Erta yoshdan boshlab o'quvchilarda mehnatga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantirish, turli faoliyat turlari bilan tanishtirish orqali ularning qiziqishlarini aniqlash imkoniyati yaratiladi. Bu yondashuv o'quvchilarning o'z qobiliyatlarini anglashiga va kelajakdagi kasb tanlovini puxta asoslashiga yordam beradi. O'quvchilarni kasbga yo'naltirish bo'yicha islohotlar doirasida **ta'lim mazmunini kasbiy yo'naltirilgan holda boyitishga** alohida e'tibor qaratilmoqda. O'quv fanlari mazmuniga real hayot va mehnat faoliyati bilan bog'liq elementlarning kiritilishi o'quvchilarda bilimlarning amaliy ahamiyatini anglashni kuchaytiradi. Fanlar orqali kasblar mazmunini tushuntirish o'quvchilarning kasbiy qiziqishlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Natija. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, integrativ yondashuv o'quvchilarning kasb tanlash kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Fanlararo integratsiya o'quvchilarga turli fanlar o'rtasidagi bog'liqlikni anglash, bilimlarni amaliy faoliyatda qo'llash hamda kasbiy qiziqishlarini aniqlash imkonini beradi.

Kasbga yo'naltirish islohotlarida **zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish** muhim o'rin egallaydi. Raqamli platformalar, virtual tanishtiruvlar va onlayn maslahatlar o'quvchilarga turli kasblar haqida kengroq va tezkor axborot olish imkonini beradi. Axborot texnologiyalaridan foydalanish kasbga yo'naltirish jarayonini zamonaviy va qulay shaklda tashkil etishga xizmat qiladi. O'quvchilarni kasbga yo'naltirish bo'yicha islohotlar mazmunida **kasbiy motivatsiyani shakllantirish** masalasi ham muhim o'rin tutadi. O'quvchilarda kasb tanlashga bo'lgan ichki ehtiyoj va qiziqishni shakllantirish ularning kelajakdagi kasbiy faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Motivatsiyalangan

o'quvchi kasb tanlash jarayonida mas'uliyatli va ongli qaror qabul qiladi. Kasbga yo'naltirish sohasidagi islohotlar **ijtimoiy tenglik va imkoniyatlar tengligini ta'minlashga** ham qaratilgan. Har bir o'quvchiga o'z qobiliyatlariga mos kasb tanlash imkonini berish, hududiy yoki ijtimoiy cheklovlarni kamaytirish islohotlarning muhim maqsadlaridan biridir. Bu yondashuv o'quvchilarning kasbiy rivojlanishida adolatli sharoit yaratadi.

Muhokama. Integrativ yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarning analitik fikrlashini, muammoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyatini hamda mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Natijada o'quvchilar o'z qiziqishlari va qobiliyatlarini anglab, kelajak kasbini ongli ravishda tanlash imkoniyatiga ega bo'ladilar. O'quvchilarni kasbga yo'naltirish bo'yicha islohotlar mazmunida **kasbiy o'zini anglash jarayonini qo'llab-quvvatlash** muhim ahamiyat kasb etadi. O'quvchi o'z qiziqishlari, qadriyatlarini va shaxsiy maqsadlarini tahlil qilish orqali kelajakdagi kasbiy yo'lini aniqlashga harakat qiladi. Ushbu jarayonni pedagogik jihatdan qo'llab-quvvatlash o'quvchining ichki ishonchini kuchaytiradi va tasodifiy tanlovlarning oldini oladi. Kasbga yo'naltirish islohotlarida **kasbiy o'sish tushunchasini shakllantirish** ham muhim o'rin tutadi. O'quvchilarga kasb tanlash faqat bir martalik qaror emas, balki uzluksiz rivojlanish jarayoni ekanligi tushuntiriladi. Kasbiy o'sish g'oyasi o'quvchilarni doimiy o'rganishga, malakasini oshirishga va o'zini rivojlantirishga undaydi. Bu yondashuv kelajakda moslashuvchan va raqobatbardosh mutaxassislar shakllanishiga zamin yaratadi. Kasbga yo'naltirish jarayonida **hududiy mehnat bozorining xususiyatlarini hisobga olish** islohotlarning muhim jihatlaridan biridir. Har bir hududda talab yuqori bo'lgan kasblar va rivojlanayotgan sohalar mavjud. O'quvchilarni hududiy ehtiyojlardan xabardor qilish ularning kelajakdagi bandligini ta'minlashga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Hududiy yondashuv kasb tanlashni real imkoniyatlar bilan uyg'unlashtiradi. O'quvchilarni kasbga yo'naltirish bo'yicha islohotlar doirasida **kasbiy stereotiplarni bartaraf etishga** ham e'tibor qaratilmoqda. Ba'zi kasblar jamiyatda noto'g'ri tasavvurlar bilan baholanishi mumkin. Islohotlar orqali o'quvchilarga barcha kasblarning ijtimoiy ahamiyati va jamiyat rivojiga qo'shadigan hissasi tushuntiriladi. Bu yondashuv o'quvchilarning tanlov doirasini kengaytiradi.

Xulosa. Integrativ yondashuv o'quvchilarning kasb tanlash kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega. Ta'lim jarayonida fanlararo integratsiyani keng qo'llash o'quvchilarning kasbiy yo'naltirilgan kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Kasbga yo'naltirish islohotlarining yana bir muhim jihati **o'qituvchilarni maxsus tayyorlash va qayta tayyorlash** bilan bog'liq. Kasbga yo'naltirish bilan shug'ullanuvchi pedagoglar zamonaviy kasblar, mehnat bozori tendensiyalari va kasbiy maslahat berish metodikalarini yaxshi bilishi lozim.

Pedagoglarning kasbiy salohiyati oshgan sari kasbga yo‘naltirish ishlari samaradorligi ham ortadi.

O‘quvchilarni kasbga yo‘naltirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar ta‘lim jarayonining amaliy yo‘naltirilganligini kuchaytiruvchi omil sifatida namoyon bo‘lmoqda. Kasbiy yo‘naltirilgan ta‘lim o‘quvchilarning o‘qishga bo‘lgan munosabatini o‘zgartirib, bilimlarni kelajak faoliyati bilan bog‘lash imkonini beradi. Bu esa ta‘lim dasturlarini o‘zlashtirish jarayoniga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Kasbga yo‘naltirish bo‘yicha islohotlar o‘quvchilarning kelajak hayotiga ongli tayyorgarligini ta‘minlovchi tizimli yondashuv sifatida shakllanmoqda. Ushbu yondashuv orqali o‘quvchilar o‘z qobiliyatlari va jamiyat ehtiyojlarini uyg‘unlashtirgan holda kasb tanlashga yo‘naltiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob halqimiz bilan birga quramiz. “O‘zbekiston” 2017.
2. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. “O‘zbekiston” 2016.
3. Sharipov Sh.S., Qo‘ysinov O.A. va boshqalar. *Texnologiya fanini o‘qitish va psixologik xizmatni tashkil etishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish*. – Toshkent: “Muhammad poligraf” MCHJ, 2017.
4. Xayitov J. *Bo‘lajak texnologiya fani o‘qituvchilarini kreativlikni raqamli texnologiyalar orqali rivojlantirish* / UzMU Xabarlar, 2025.
5. Xayitov, J.X. *Bo‘lajak texnologiya fani o‘qituvchilarini kreativligini shakllantirish texnologiyasi*. – ilmiy maqola (PDF).
6. Xayitov J.X. Bo‘lajak texnologiya fani o‘qituvchilarida kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirish texnologiyasi // Ilm sarchashmalari. – Urganch, 3/2022. –B. 78-81. (13.00.00: №31).
7. Xayitov J.X. “Xalqaro tadqiqotlar va ta‘limda innovatsion texnologiyalar”. Darslik.-T. “Ta‘lim innovatsiyalari” nashriyoti, 2026.-228b.
8. Xayitov J.X. “Axborot texnologiyalarini qo‘llash orqali, texnologiya fani o‘qituvchilarining kompetentligini rivojlantirish”. Monografiya.-T. “PUBLISHING HIGH FUTURE” OK nashriyoti, 2025.-112b.
9. Xayitov J.X, Ro‘ziqulov D.I, Ulashova M.N. “Texnik ijodkorlik va konstruksiyalash”. Uslubiy qo‘llanma. Qarshi-“Ilm-fan-Ma‘naviyat” nashriyoti, 2025.-126b.
10. Xayitov J.X. Texnologik ta‘lim praktikumi darslarida talabalarning kreativlik sifatlarini rivojlantirish tamoyillari va kreativlik sifatlarining tavsifi // Respublika janubida elektr energetika sohasining rivojlanish istiqbollari. Mavzusida xalqaro ilmiy-texnik anjuman. Termiz, 2022. -B. 389-392.
11. Xabibullayev A., Qodirova N. (2023). "Raqamli ta‘lim vositalaridan samarali foydalanish bo‘yicha metodik qo‘llanma".
12. Xayitov J.X. “Bo‘lajak texnologiya fani o‘qituvchilarining kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish” nomli monografiya “IMPRESS MEDIA” MCHJ NMIU bosmaxonasida chop etildi. UO‘K: 373.1:745 KBK 74.204 37.27 ISBN 978-9943-7244-9-5.
13. Xayitov J.X. Media savodxonlik va axborot madaniyati Fanidan (ma‘ruza mashg‘uloti mavzulari uchun) O‘quv qo‘llanma Media savodxonlik va axborot madaniyati. O‘quv qo‘llanma. Toshkent: “PUBLISHING HIGH FUTURE” OK nashriyoti, 2024. – 126 b ISBN: 978-9910-725-23-4.
14. Xayitov J.X. Bo‘lajak pedagoglarda internet, virtual axborot madaniyatini shakllantirish “Pedagogik mahorat” Ilmiy-nazariy va metodik jurnal 4-son (2024-yil, aprel) ISSN 2181-6883.
15. Avliyakov N.X. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent, 2018.
16. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar. – Toshkent, 2017.
17. Ishmuhamedov R. Ta‘limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent, 2019.

18. Slastenin V.A. Pedagogika. – Moskva, 2008.
19. Zimnyaya I.A. Pedagogicheskaya psixologiya. – Moskva, 2004.
20. UNESCO. Education for Sustainable Development Report.

